

СОЦІОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

УДК 316:472:159.947.23.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Д. Г. Булавін

*Дослідницька компанія NOKs fishes,
вул. Академіка Вільямса, 15, м. Київ, Україна, 03191,
demidmial@ukr.net*

Розглянуто фактори ефективності підприємства. Розкрито визначення концепції соціальної відповідальності як певний системний фактор розвитку підприємства. З огляду на наукові позиції щодо соціальної відповідальності можна узагальнити соціальну відповідальність як систему поглядів, відповідно до яких організації враховують інтереси суспільства, покладаючи на себе відповідальність за вплив їхньої діяльності на замовників, постачальників, працівників, акціонерів, місцеві спільноти та інші зацікавлені сторони суспільної сфери, а також на навколишнє середовище.

Ключові слова: соціальна відповідальність, концепція соціальної відповідальності, структурний елемент.

Протягом багатьох років існувала значна кількість різних факторів розвитку підприємства, які у свою чергу можуть розглядатися і як показники. До факторів ефективності підприємства можна віднести такі: продуктивність праці, нормований робочий час працівників, стосунки між працівниками (соціальнопсихологічний клімат організації), технологічний рівень, та інші фактори. Однак не всі вони можуть містити, чи передбачити всі необхідні складові для ефективної діяльності організації. Або ними можуть нехтувати для короткострокової вигоди.

Тому з розвитком суспільства та науково-технічного прогресу з'являється концепція соціальної відповідальності. Ця концепція перевищує сукупність усіх зазначених вище факторів, вона виступає певним системним фактором, який може містити як позитивний внутрішній (всередині організації), так і зовнішній (вплив на навколишнє середовище та саме суспільство загалом) ефект. До того ж за умов довгострокового планування соціальна відповідальність застосовується та спрямована на забезпечення довготривалої дії (ефекту), а не тільки практичної вигоди, що також є важливим для підприємства [3, 7, 14].

Отже, виникає проблема вибору ефективного фактору розвитку підприємства, що ставить основною метою проведення комплексного аналізу соціальної відповідальності як фактору розвитку підприємства. Соціальна відповідальність означає систему поглядів відповідно до яких організації враховують інтереси суспільства, покладаючи

на себе відповідальність за вплив їхньої діяльності на замовників, постачальників, працівників, акціонерів, місцеві спільноти та інші зацікавлені сторони суспільної сфери. Ці зобов'язання виходять за рамки встановленого законом зобов'язання дотримуватися законодавства і передбачає, що організації добровільно приймають додаткові заходи для підвищення якості життя працівників та їхніх сімей, а також місцевого співтовариства і суспільства загалом. Маючи міцне економічне обґрунтування соціальної відповідальності, корпорації отримують численні переваги від того, що працюють на більш широку і тривалу перспективу, ніж власне миттєвий короткостроковий прибуток. До того ж вченими був виявлений взаємозв'язок між соціальними, екологічними та економічними складовими, які також охоплює соціальна відповідальність [5, 13].

Для того, щоб детальніше та ґрунтовніше проаналізувати соціальну відповідальність необхідно її розділити на складові. Їх умовно можна поділити на такі: совісна відповідальність, нормативна, відповідальність до потреб суспільства, екологічна, економічна.

Совісна (моральна\ціннісна) відповідальність. Передумовою виникнення є зростання популярності етичності споживання за останній час, що може бути пов'язано із розширенням практики соціальної відповідальності. У міру зростання чисельності населення світу зростає тиск на обмежені природні ресурси, необхідні для задоволення зростаючого споживчого попиту. У багатьох країнах, що розвиваються, розширюється індустріалізація в результаті розвитку технологій та глобалізації. Споживачі більше дізнаються про екологічну і соціальну складову своїх повсякденних споживчих рішень і починають приймати рішення про покупку, пов'язані зі своїми екологічними та етичними вподобаннями. Однак ця практика далеко не послідовна і не універсальна. Зростання підготовки в галузі етики в корпораціях, часто відповідно до державних вимог, є ще одним мотивом, пов'язаним зі зміною поведінки та культури корпорацій. Метою такої підготовки є допомога працівникам у прийнятті етичних рішень, якщо відповіді на питання не ясні. Таллберг вважає, що людині властива здатність шахраювати і маніпулювати, з цим пов'язана необхідність вивчення нормативних цінностей і правил поведінки людини. Саме пряма перевага – скорочення ймовірності «брудних рук», штрафів та збитків репутації у зв'язку з порушенням законів і моральних норм [1, 3, 6, 9].

Організації також бачать вторинні переваги у підвищенні лояльності працівників і гордості за організацію. Компанії Caterpillar і Best Buy є прикладами організацій, які прийняли такі заходи. Компанії все більш зацікавлені у процесах, які допоможуть наочно продемонструвати їхню політику та діяльність у галузі соціальної відповідальності. Один з методів, який завойовує все більшу популярність, – це використання добре обґрунтованих програм підготовки, де головним питанням є соціальна відповідальність, і в цьому певну роль може відіграти бізнес – моделювання.

Нормативна відповідальність передбачена чинним законодавством. Одним з мотивів соціальної відповідальності є роль незалежних посередників, зокрема, уряду, у забезпеченні запобігання нанесення корпораціями збитку загальному соціальному благу, включаючи людей та екологію. Критики соціальної відповідальності, такі як Рейх, стверджують, що уряди повинні визначити систему соціальної відповідальності за до-

помогою законодавства і регулювання, що дасть змогу бізнесу вести себе відповідально. Пов'язані з державним регулюванням питання порушують кілька проблем. Регулювання саме по собі не здатне всебічно охопити кожен аспект діяльності корпорації. Це призводить до обтяжливих юридичних процесів, пов'язаних із тлумаченням і спірними «сірими» зонами. General Electric є прикладом корпорації, яка не змогла очистити річку Гудзон після викиду органічних забруднюючих речовин. Компанія продовжує наполягати в судовому процесі на розподілі відповідальності, тоді як очищення стоїть на місці. Також важливе питання – це фінансовий тягар, який регулювання може накласти на національну економіку. Цей погляд поділяє Балкелі, який як приклад наводить дії федерального уряду Австралії для уникнення дотримання Кіотського протоколу в 1997 році через занепокоєння щодо економічних збитків і національних інтересів. Уряд Австралії стверджував, що підписання Кіотського пакту принесе Австралії більше економічного збитку, ніж будь-якій іншій державі ОЕСР. Дослідники соціальної відповідальності також вказують на те, що організації платять державі податки для того, щоб забезпечити відсутність негативного впливу від їхньої діяльності на суспільство і екологію [4, 6, 8, 11, 12].

Відповідальність відповідно до потреб суспільства зумовлена глобалізацією і ринковими відносинами, проінформованістю суспільства та освітою. Корпорації досягають зростання шляхом глобалізації, вони зіткнулися з новими проблемами, що обмежують їхній ріст і потенційні прибутки. Державне регулювання, тарифи, екологічні обмеження і мінливі стандарти того, що являє собою експлуатація праці, являють собою проблеми, які можуть коштувати організаціям мільйони доларів. Деякі розглядають етичні питання просто як дорогу перешкоду. Деякі компанії використовують соціальну відповідальність в якості стратегічної тактики для отримання громадської підтримки своєї присутності на глобальних ринках, що допомагає їм зберігати конкурентні переваги, використовуючи їхні соціальні внески для розповсюдження реклами на підсвідомому рівні. Глобальна конкуренція має особливий тиск на мультинаціональні корпорації, змушуючи їх перевіряти не тільки свою практику в галузі трудових відносин, а й практику по всьому ланцюжку поставки з точки зору соціальної відповідальності. Змінюється роль зацікавлених сторін у спільній роботі для надання тиску на корпорації. Самі акціонери та інвестори за допомогою інвестування соціальної відповідальності чинять тиск на корпорації, закликаючи їх до відповідальної поведінки. Неурядові організації також відіграють все більшу роль, використовуючи можливості засобів масової інформації та мережі Інтернет для підвищення свого контролю і колективного активізму в галузі корпоративної поведінки. За допомогою освіти і діалогу зростає роль спільноти у забезпеченні відповідальності бізнесу за свою діяльність [2].

Екологічна відповідальність відноситься до питань захисту довкілля, сталого його розвитку та збереження. Соціально-екологічна відповідальність бізнесу тісно пов'язана з етичними нормами бізнес-спільноти, що доповнюють систему природоохоронних норм і вимог, встановлених у законодавстві, стандартах. Вона являє собою усвідомлену і мотивовану участь бізнесу в різноманітних заходах, спрямованих на попередження та мінімізацію негативних впливів на навколишнє середовище, раціональне природо-користування, економію сировинних і енергетичних ресурсів у процесі господарської

діяльності, залучення відходів у господарський обіг, попередження аварійних та надзвичайних ситуацій, підтримку заходів з охорони здоров'я, збереженню культурно-історичної спадщини, біорізноманіття і особливо охоронюваних природних територій, збереженню зникаючих біологічних видів та ін. [6].

Економічна відповідальність – система правил, встановлених державою для юридичних і фізичних осіб, органів державного управління та місцевого самоврядування з метою узгодження їхніх інтересів, у тому числі і через відшкодування заподіяних збитків тощо. За умов формування ринку, поглиблення процесу роздержавлення економіки, розгортання приватизації і становлення на цій основі змішаної економіки. Також до економічної відповідальності входить повне забезпечення працівника заробітною платнею, соціальними пільгами або послугами, забезпечення та використання матеріальних і трудових ресурсів. Також економічна відповідальність встановлює контроль за виконанням гарантій щодо захисту прав працівників на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг у разі тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, народження дитини, необхідності догляду за малолітньою дитиною, смерті працівника або члена його сім'ї [1, 3, 8, 9, 10].

Отже, на основі того, що існує потреба у факторах розвитку підприємств та комплексному аналізі, доведено, що інститут соціальної відповідальності як такої відіграє важливу роль у питаннях створення та підвищення ефективності функціонування підприємства, яке є структурним елементом економіки. З'ясовано, що важливими показниками соціальної відповідальності підприємств є совісна відповідальність, нормативна, відповідальність до потреб суспільства, екологічна, економічна. Все це надає фінансове забезпечення соціальних програм, запропонований блок пріоритетів фінансового забезпечення працівників підприємства, що спрямовано на підвищення чіткості у формах надання соціальної допомоги, фінансування соціальних витрат, надання соціальних послуг і гарантій; запропоновано механізми реалізації житлових програм на підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрющенко А. І. Соціальна відповідальність: теоретико-методологічний аспект аналізу / А. І. Андрющенко, І. М. Рябець // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2009. – № 844. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Вип. 23. – С. 133–135.
2. Беріштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути её обеспечения / Д. И. Беріштейн. – Ташкент : Фан, 1989. – 150 с.
3. Благов Ю. Е. Корпоративная социальная ответственность: эволюция концепции / Ю. Е. Благов. – СПб. : СПбГУ, 2010.
4. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас; пер. з нім. – К. : Лібора, 2001. – 400 с.
5. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vgu.gov.ua/Docs/a150710.pdf>.
6. Канке В. А. Этика ответственности. Теория морали будущего / В. А. Канке. – М. : Логос, 2003. – 352 с.

7. Корпоративная социальная ответственность: экономические модели – мораль – успех – устойчивое развитие / ред. и сост. А. Н. Крылов. – М. : Икар, 2013.
8. *Котлер Ф.* Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства; [пер. з англ.] / Ф. Котлер, Л. Ненсі. – К. : Стандарт, 2005. – 302 с.
9. *Тульчинский Г. Л.* Корпоративная социальная ответственность (Социальные инвестиции, партнерство и коммуникации). – СПб. : Петрополис, 2009.
10. *Плахотный А. Ф.* Проблема социальной ответственности (социологический аспект проблемы) / А. Ф. Плахотный. – Х. : Изд-во при Харк. Университете ИО «Высшая школа». 1981. – 256 с.
11. *Рікер П.* Право і справедливість / П. Рікер ; пер. з фр. – К. : Дух і літера, 2002. – 216 с.
12. *Ролз Дж.* Теория справедливости / Дж. Ролз. – Новосибирск, изд-во НГУ, 1995.
13. *Філософський словник соціальних термінів / В. П. Андрющенко, В. С. Бакіров, М. І. Бойченко та ін. – 3-тє вид., доп. – Х. : Р. И. Ф., 2005. – 670 с.*
14. Корпоративная социальная ответственность [Електронний документ]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Корпоративная_социальная_ответственность.

Стаття надійшла до редколегії 21.07.2015

Прийнята до друку 14.08.2015

SOCIAL RESPONSIBILITY AS A FACTOR OF EFFICIENT ENTERPRISE

D. G. Bulavin

*Research company NOKs fishes,
Academician Williams Str., 15, Kyiv, Ukraine, 03191,
demidmial@ukr.net*

The factors of efficiency of enterprise. Reveals the definition of the concept of social responsibility as a systemic factor of the enterprise. Given the scientific positions on social responsibility can be generalized social responsibility as a frame of reference according to which organizations consider the interests of society, placing the responsibility for the impact of their activities on customers, suppliers, employees, shareholders, communities and other stakeholders public sphere and the environment. Also has yuredychni social responsibility and economic conditions. For a more detailed analysis of the definition of social responsibility was divided into components. Determination was carried out following distribution: conscientious responsibility, regulatory, responsibility to community needs, environmental, economic. Conscientious (moral \ values) responsibility. Background of is the growing popularity of ethical consumption in recent years, which may be due to the increase in the practice of social responsibility. Regulatory responsibility required by law. Responsibility to meet the needs of society caused by globalization and market relations proinformovanistyu society and education. Environmental responsibility is to the Environment and Sustainable Development and its preservation. Environmental responsibility is to the Environment and Sustainable Development and its preservation.

Keywords: stsoialna responsibility, the concept of social responsibility, a structural element.